

พระทักษิณคณิศร (สาย) วัดอินทารามวรวิหาร

ประวัติและเกียรติคุณ พระทักษิณคณิศร (สาย ปุณฺณดงโต)

เกิด	๗ พฤษภาคม พ.ศ. ๒๓๙๗
อายุ	๘๘ ปี
อุปสมบท	๒๒ กรกฎาคม พ.ศ. ๒๔๑๘
พรรษา	๖๖
มรณภาพ	๑๙ มกราคม พ.ศ. ๒๔๘๔
วัด	วัดอินทาราม วรวิหาร
ท้องที่	กรุงเทพมหานคร
สังกัด	มหานิกาย

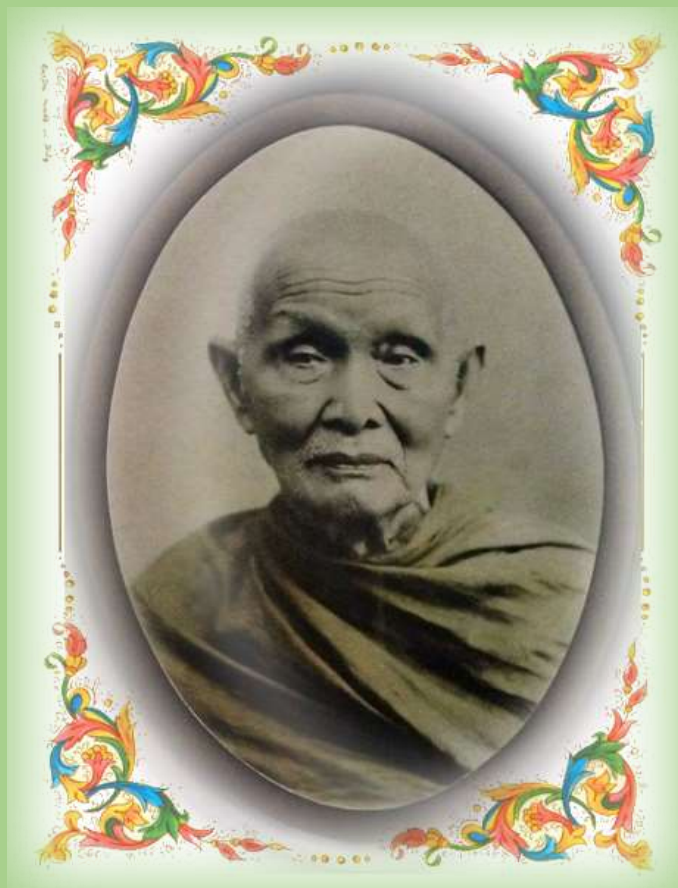
พระทักษิณคณิศร (สาย ปุณฺณคฺงโค)

สถานะเดิม

พระทักษิณคณิศร มีนามเดิมว่า สาย บัวบาน เกิดเมื่อวันที่ ๗ พฤศจิกายน พ.ศ. ๒๓๙๗ เวลา ๙.๐๐ น. ณ ตำบลหัวหาด จังหวัดสมุทรสาคร โยมบิดา พ่อบัว บัวบาน โยมมารดา แม่แจ่ม บัวบาน มีพี่น้องร่วมอุทรทั้งสิ้น ๗ คน อันมีลำดับดังนี้

๑. เป็นหญิง เสียชีวิตก่อนยังไม่ทันตั้งชื่อ
๒. เป็นชาย ชื่อสี
๓. เป็นชาย ชื่อสาย คือ ท่านเจ้าคุณฯ
๔. เป็นชาย ชื่อบาง
๕. เป็นชาย ชื่อเที่ยง
๖. เป็นชาย ชื่อลับ
๗. เป็นหญิง ชื่อขลิบ

เมื่อวัยเด็กท่านศึกษาหนังสือใหญ่อยู่กับสมภารแก้ว วัดราชบูรณะ (วัดใหม่ยายเงิน) จังหวัดสมุทรสงคราม พออายุได้ ๑๐ ขวบปี รับการโกนจุกแล้วก็เข้าบรรพชาเป็นสามเณร ได้ศึกษาหนังสือขอม เป็นสามเณรได้ ๒ พรรชาก็ลาสิกขาบท

อุปสมบท

อุปสมบท เมื่อวันที่ ๒๒ กรกฎาคม พ.ศ. ๒๔๑๘ ณ วัดราชบูรณะ จังหวัดสมุทรสงคราม โดยมี พระ
อธิการเพ็ง เป็นพระอุปัชฌาย์ พระอธิการสี เป็นพระอนุสาวนาจารย์

เมื่ออุปสมบทแล้วได้จำพรรษาอยู่ วัดราชบูรณะ ๑ พรรษา ต่อมาได้ย้ายมาอยู่ วัดประยูรวงศาวาส ๒
พรรษา แล้วย้ายไปอยู่ วัดสุทัศน์เทพวราราม ต่อมาได้เป็นพระฐานานุกรมของ สมเด็จพระวันรัต
(แดง) ในที่พระครูสังฆรักษ์ได้ ๑ ปี ต่อมาจึงเลื่อนเป็นพระครูมงคลวิลาสเป็นพระคู่สวดกฐิน

ตำแหน่ง

ฝ่ายปกครอง

พ.ศ. ๒๔๑๖ - ๒๔๔๘ เป็น เจ้าอาวาสวัดโพธิ์นิมิตรสถิตมหาสีมาราม

พ.ศ. ๒๔๔๗ - ๒๔๖๖ เป็น เจ้าคณะมณฑลปราจีนบุรี

พ.ศ. ๒๔๔๘ เป็น เจ้าอาวาสวัดอินทาราม

สมเด็จพระวันรัต (แดง สีลวฑฺฒโน)

<http://www.amuletheritage.com/pdf/a28-new.pdf>

มรณกาล

พระทักษิณคณิศร (สาย ปุณฺณคฺจโค) มรณภาพ เมื่อวันที่ ๑๙ มกราคม พ.ศ. ๒๔๘๔ ด้วยโรคชรา สิริอายุรวม ๘๗ ปี ได้รับพระราชทานเพลิงศพในปี พ.ศ. ๒๔๘๔ ณ เมรุพิเศษ วัดอินทาราม

สมณศักดิ์

เป็น พระครูสังฆรักษ์ ฐานานุกรมใน สมเด็จพระวันรัต (แดง)

เป็น พระครูคู่สวด ที่ พระครูมงคลวิลาส

พ.ศ. ๒๔๓๒ เป็น พระครูสัญญาบัตร ที่ พระครูสุนทรศีลวัตร

๑๐ พฤศจิกายน พ.ศ. ๒๔๔๒ เป็น พระราชาคณะปลัดขวา ที่ พระทักษิณคณิศร บวรสังฆสุทธิการ
วิจารณ์กิจโกศล สกลสังฆนายก ปิฎกธรรมรักขิต ฐานานุกรมในพระอัฐิสมเด็จพระมหาสมณเจ้า กรม
พระปรมาภิไธยชิโนรส

เหรียญเจ้าคุณทักษิณคณิศร วัดใต้(วัดอินทาราม) ธนบุรี

สร้างในวาระที่ท่านอายุครบ 80 ปี พ.ศ.2476

ประวัติและความเป็นมา "พระเพชรหลีก พิมพ์สมาธิราบ เจ้าคุณทักษิณ คณิศร วัดใต้"

พระเพชรหลีก เป็นพระเครื่องอีกชนิดหนึ่ง ที่มีตำหรับตำราการสร้างโดยเฉพาะ ไม่ใช่ใครจะนึกสร้างก็ทำได้เลย พระเพชรหลีก ของเจ้าคุณทักษิณ วัดใต้ จึงมีอิทธิคุณทางด้านแคล้วคลาดพ้นจากภัยอันตรายต่างๆ จัดอยู่ในพระนิรันตรายอันดับต้นๆ มีมูลค่าการเสาะหา

พระเพชรหลีก เจ้าคุณพระทักษิณคณิศร วัดใต้ หรือ วัดอินทาราม เนื้อผงใบลาน หลังจาร นะโม พุทธายะ มี 2 พิมพ์ คือ พิมพ์สมาธิเพชร และพิมพ์สมาธิราบ

พระเพชรหลีก พระเครื่องเก่าแก่ของ วัดใต้ หรือ วัดอินทาราม ฝั่งธนบุรี สร้างโดย เจ้าคุณพระทักษิณคณิศร ท่านเป็นศิษย์ร่วมสำนักกับ สมเด็จพระวันรัต (แดง) และ สมเด็จพระสังฆราช (แพ ตีสสเทโว) ปัจจุบันหาดูหาเช่ายากยิ่ง

ได้รับสมญานามว่า "พระยอดขุนพลนิรันตราย" เนื่องด้วยพุทธคุณเป็นที่ปรากฏเลื่องลือในด้านแคล้วคลาดและอยู่ยงคงกระพัน ความน่าสนใจคือ เนื้อหามวลสารและกรรมวิธีสร้างที่มีความแตกต่างจากพระเครื่องอื่นๆ

ท่านเจ้าคุณพระทักษิณคณิศรเป็นชาวอำเภออัมพวา จังหวัดสมุทรสงคราม เกิดเมื่อปี พ.ศ.2397 บรรพชาเป็นสามเณรตั้งแต่อายุ 10 ขวบ จำพรรษาที่วัดสุทัศน์ฯ กรุงเทพมหานคร ได้ฉายา "บุญญาคังโค" จำพรรษาที่วัดใต้ 2 ปีจึงย้ายมาจำพรรษาที่วัดสุทัศน์ฯ กรุงเทพมหานคร ศึกษาที่วัดสุทัศน์ฯ (แดง) ได้ 1 ปี ก็ได้รับสมณศักดิ์เป็นที่พระมงคลวิลาส ตำแหน่งพระครูคู่สวดฐานานุกรมในสมเด็จพระวันรัต (แดง)

ในปี พ.ศ.2432 ดำรงเป็นเจ้าอาวาสวัดโพธิ์นิมิต ฝั่งธนบุรี จนถึงปี พ.ศ. 2447 ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้ย้ายมาเป็นเจ้าอาวาสวัดใต้ หรือวัดอินทาราม และสมณศักดิ์สุดท้ายเป็นที่ พระทักษิณคณิศร บวรสังฆสุทธิการ วิจาร์ณโกศล ศกฺลสังฆานายกปิฎกธรรมรักขิต ตำแหน่งเจ้าคณะมณฑลปราจีนบุรี มรณภาพเมื่อปี พ.ศ.2484 สิริอายุได้ 88 ปี 66 พรรษา

พระเพชรหลีกมีลักษณะทรงพิมพ์คล้ายซุ้มตัวกอ ทรงยึด ด้านบนกลมมน ด้านล่างตัดตรง ด้านหน้าขอบยกเป็นเส้นลวดโดยรอบ องค์พระประธานประทับนั่งปางสมาธิ มีทั้งขัดสมาธิราบและขัดสมาธิเพชร มีความนูนเด่นชัด รวมทั้งเส้นอังสะและเส้นสังฆาฏี พระเกตุ พระศก พระเศียรกลม ปรางู พระกรรณทั้งสองข้าง ในองค์ที่ติดขัดจะปรากฏพระเนตร พระ นาสิก และพระโอษฐ์ พระกรและพระพาหาหักเป็นมุมทั้งสองข้าง ส่วนด้านหลังเป็นพื้นเรียบ ปรางูเฉพาะรอยจาร

ท่านเจ้าคุณฯ จะนำผงพุทธคุณต่างๆ อาทิ ผงปลม้ง มหา ราช อิทธิเจ ฯลฯ มาผสมรวมกับขี้เถ้าหน้าพระประธาน ผงจากการเผาสมุดข่อยและขมุก (ขี้เถ้าจากใบ ตองตานีที่ใช้ลงพื้นปิดทองรองชาด) แล้วตำจนละเอียด โดยใช้ "รัก" เป็นตัวประสาน จากนั้นนำมากดลงแม่พิมพ์ โดยเทลงประมาณครึ่งองค์ก่อน แล้วนำ "ข้าวเปลือก" วางลง 5 เมล็ด จึงเทมวลสารให้เต็มพิมพ์ พอองค์พระแห้งหมาดๆ ก็จะนำออกมาจารอักขระขอมคำว่า "นะ โม พุท ธา ยะ"

"ข้าวเปลือก" นี้แหละที่มีความพิเศษ เพราะต้องเป็นข้าวเปลือกที่เมื่อผ่านการตำ ฝัด สี และหุง แล้วไม่ยอมสุกหรือแตกหัก คือ หลุดรอดมาถึงมือท่านได้ นี่เป็นความอัศจรรย์ที่ปรากฏเป็นพุทธคุณด้วย คือ "หลุดรอด แคล้วคลาด" และด้วยความยากในการที่จะเก็บสะสมเมล็ดข้าวเปลือกตามคุณลักษณะดังกล่าวข้างต้น กอปรกับกรรมวิธีการสร้างและการจารแต่ละองค์พระด้วยตนเอง ทำให้ "พระเพชรหลีก" ที่สร้างแต่ละครั้งจึงมีจำนวนน้อย ผู้ที่ได้รับจึงต่างรักเคารพและหวงแหนยิ่งนัก

ประวัติวัดอินทาราม ธนบุรี

วัดอินทารามวรวิหาร (วัดใต้)

วัดอินทาราม เป็นวัดสำคัญของสมัยกรุงธนบุรีเป็นราชธานี เป็นวัดอนุสรณ์สันติสถานที่สมเด็จพระเจ้ากรุงธนบุรี มหาวีระกษัตริย์ของไทยเราทรงประกอบพระราชกุศล มีโบราณวัตถุที่เกี่ยวข้องกับพระองค์เป็นชีวิตจิตใจหลายอย่าง ที่นับว่าสำคัญน่าชมและศึกษา คือ พระแท่นบรรทมไสยาสน์ เป็นพระราชอาสน์ที่พระองค์ทรงประทับแรมทรงศีลแลทรงเจริญกรรมฐาน ประวัติที่น่าศึกษาของวัดนี้คือ เป็นที่ประดิษฐาน (ฝัง) พระบรมศพของสมเด็จพระเจ้ากรุงธนบุรีเมื่อพุทธศักราช ๒๓๒๗ และบรมศพพระอัครมเหสีของพระองค์ ก็ได้ถวายพระเพลิงและบรรจุพระบรมอัฐิไว้ ณ วัดนี้ทั้งสองพระองค์

พระบรมรูป สมเด็จพระเจ้ากรุงธนบุรี (สมเด็จพระเจ้าตากสินมหาราช)

วัดอินทารามปัจจุบันเป็นอารามหลวงชั้นตรี ชนิดวรวิหาร ตั้งอยู่ที่ถนนเทอดไท ปากคลองบางยี่เรือ ริมคลองบางกอกใหญ่ (คลองบางหลวง) แขวงบางยี่เรือ เขตธนบุรี กรุงเทพมหานคร (แต่เดิมหน้าวัดอยู่ทางคลองบางกอกใหญ่ แต่เมื่อตัดถนนแล้ว จึงใช้ทางหลวงเป็นหน้าวัดด้วย) เนื้อที่ของวัดนี้เดิมเป็นแปลงเดียวตลอดกันทั้งวัด ต่อมาทางรถไฟสายมหาชัยได้ตัดทางเข้ามาทางหลังวัด กินเนื้อที่วัดเข้ามาเขตตะวันออกจรดคลองบางยี่เรือ (คลองสำเหร่) และเทศบาลนครธนบุรีได้ตัดทางรถยนต์เข้ามาทางด้านตะวันออก ฉียดกำแพงรอบนอกพระอุโบสถจรดถึงลำคลองบางยี่เรือ เพราะเหตุนี้วัดจึงแยกเป็นสองแปลง เนื้อที่ตั้งวัดประมาณ ๑๕ ไร่ ๒ งาน เป็นที่ธรณีสงฆ์สำหรับจัดหาผลประโยชน์บำรุงวัดประมาณ ๙ ไร่ ๒ งาน ๙๐ ตารางวา รวมเนื้อที่ทั้งหมดประมาณ ๒๕ ไร่

วัดอินทารามวรวิหารเป็นวัดโบราณสมัยกรุงศรีอยุธยา เดิมเรียกว่า “วัดบางยี่เรือนอก” คู่กับ วัดราชคฤห์ซึ่งเรียกว่า “วัดบางยี่เรือใน” วัดนี้ไม่ปรากฏว่าผู้ใดสร้างและสร้างมาแต่ครั้งใด เพิ่งปรากฏในพงศาวดารสมัยกรุงศรีอยุธยาก็ร่วงโรยมากและเป็นวัดเล็ก ๆ อย่างบ้านนอกไกล ๆ แบบเดียวกันนี้ ต่อเมื่อครั้งสมเด็จพระเจ้ากรุงธนบุรีทรงตั้งเมืองธนบุรีเป็นเมืองหลวง วัดนี้บังเอิญเป็นที่ประสพพระราชหฤทัยของพระองค์ท่าน จึงทรงบูรณะปฏิสังขรณ์อย่างถึงขนาดขยายที่ทางไว้เป็นอันมาก แล้วทรงสถาปนาขึ้นเป็นพระอารามหลวง ชั้นเอกพิเศษ ใช้เป็นที่ประกอบพระราชกุศลอย่างใหญ่ ๆ หลายครั้ง

ก่อนที่กล่าวประวัติวัดอินทารามต่อไป ควรจะทราบหลักฐานที่มาของนามเก่าเสียก่อนที่เดิมเรียกวัดบางยี่เรือนอกนั้น เพราะเมืองธนบุรีสมัยกรุงศรีอยุธยาเป็นราชธานี ตั้งอยู่ที่วัดคูหาสวรรค์ (วัดศาลาสี่หน้า) ในคลองบางกอกใหญ่ จากเมืองเก่ามาก็ต้องถึงวัดราชคฤห์ก่อน จึงเรียกวัดราชคฤห์ว่า “วัดบางยี่เรือใน” ส่วนวัดจันทารามอยู่กลาง จึงเรียกว่า “วัดบางยี่เรือกลาง” ถัดมาก็ถึงมาก็ถึงวัดอินทารามเรียกกันว่า “วัดบางยี่เรือนอก” การที่เรียกวัดบางยี่เรือนอก ก็เพราะในสมัยก่อนไม่ค่อยได้ตั้งชื่อวัดให้ไพเราะเหมือนอย่างสมัยทุกวันนี้ คือวัดอยู่ที่ไหนก็เรียกตามสถานที่ตำบลนั้น และถ้าบังเอิญตำบลนั้นมีหลายวัดที่เรียกวัดใกล้ว่าวัดใน วัดถัดออกไปว่าวัดกลาง วัดสุดท้ายว่าวัดนอก (วัดที่เรียงกันไป) ตามแต่ที่จะเข้าใจกันตามยุคตามสมัย หรือเรียกตามสถานที่บางอย่าง เช่น วัดเวฬุราชิม เรียกกันว่า “วัดใหม่ท้องคุ้ง” ก็เพราะตรงที่วัดนั้นเป็นคุ้งน้ำใหญ่ในคลองบางกอกใหญ่แห่งหนึ่ง

มีเรื่องเล่ากันว่าพื้นที่ตามริมคลองบางกอกใหญ่ซึ่งเป็นแขวง (ตำบล) บางยี่เรืออยู่ในขณะนี้ ในสมัยกรุงศรีอยุธยามีลักษณะเป็นป่าสะแกที่บแต่ฝั่งตรงกันข้ามเป็นที่ลุ่มมีหญ้าและกกขึ้นอยู่ในน้ำตื้นๆ คล้ายป่าพลู ถ้าหากมีเรือล่องมาจากลำคลองจะต้องอ้อมคุ้งมองเห็นบริเวณป่าในระยะไกลได้ถนัด

ชายป่าริมฝั่งตรงนี้เองได้เป็นชัยภูมิของทหารไทยใช้เป็นซุ่มดักยิงเรือของข้าศึกที่ฝ่านออกมาอย่างไม่ระมัดระวัง อาการที่ซุ่มยิงอย่างนี้เรียกว่า “บังยิงเรือ” กลายเป็นชื่อตำบล (แขวง) นั้น ต่อมาเพี้ยนเป็น “บางยิงเรือ” แล้วก็ “บางยี่เรือ” ในที่สุด

ด้วยเหตุนี้จึงเป็นอันได้ความว่า วัดอินทารามที่เรียกว่าบางยี่เรือนอก ด้วยเหตุตั้งอยู่ด้านนอก เพราะนับจากเมืองธนบุรีเก่าออกมา หลักฐานเช่นนี้จึงได้รู้ว่าวัดอินทารามได้นามว่า วัดบางยี่เรือนอก ตั้งแต่สมัยกรุงศรีอยุธยาเป็นราชธานี เพราะปรากฏว่าครั้งสมเด็จพระชัยราชา ได้โปรดให้ขุดคลองไปต่อกับคลองบางกอกน้อย ซึ่งส่วนที่ลัดระหว่างคลองบางกอกน้อยกับคลองบางกอกใหญ่ ถูกน้ำเซาะกลางออกไปกลายเป็นแม่น้ำเจ้าพระยาในภายหลังต่อมา

นอกจากจะเคยเรียกกันว่าวัดบางยี่เรือนอก วัดนี้ยังเคยมีชื่อเรียกกันอีกหลายอย่าง เช่น วัดสวนพลู เพราะครั้งสมเด็จพระเจ้ากรุงธนบุรียังอยู่ในพระราชสมภติ ที่ดินใกล้เคียงวัดอินทาราม มีคนทำเป็นนา เมื่อเลิกจากนากลายเป็นสวนขึ้นแล้วก็มีการทำสวนพลูขึ้น ต่อมาก็เลยเรียกตามสิ่งใกล้เคียงนี้ว่า วัดสวนพลู ปัจจุบัน กลายเป็นสวนอื่น ๆ ไปหมด วัดใต้ ที่เรียกกันติดปากกันมากก็ได้แก่วัดบางยี่เรือใต้ เรียกตามที่ตั้งตัวเมืองเก่า ตัดคำว่า “บางยี่เรือ” ออกเสีย เช่นเดียวกับวัดจันทาราม ซึ่งติดกับวัดนี้ อันเคยมีนามเดิมว่าวัดบางยี่เรือกลาง ก็เรียกว่า “วัดกลาง” คำเดียว ในสมัยรัชกาลที่ ๑ กรุงรัตนโกสินทร์ วัดอินทารามมีชื่อเรียกว่า วัดบางยี่เรือไทย โดยที่มีวัดบางยี่เรือรามัญ เรียกสั้น ๆ ว่า วัดมอญ จึงพากันเรียกวัดนี้ว่าวัดบางยี่เรือไทย วัดนี้มาได้ชื่อว่าวัดอินทารามในสมัยรัชกาลที่ ๓ แห่งกรุงรัตนโกสินทร์ ซึ่งจะได้กล่าวต่อไปนี้

การก่อสร้างในสมัยกรุงธนบุรีเป็นราชธานี

สมเด็จพระเจ้ากรุงธนบุรี เมื่อพระบรมราชาภิเษกแล้วได้ทรงสร้างและปฏิสังขรณ์วัดอินทาราม คือ ทรงถวายที่ดินเป็นที่ธรณีสงฆ์เป็นอันมาก ทรงสร้างกุฏิ เสนาสนะสงฆ์ ๑๒๐ หลัง บูรณะพระปฎิมา และพระอุโบสถ เจดีย์ วิหาร ให้บูรณะขึ้นทั่วทั้งพระอาราม ทรงขุดคู ถวายพระไตรปิฎก พระหีบปิดทองคู่หนึ่ง สำหรับเก็บวิธีอุปเทศพระกรรมฐาน พระกรุณาที่ทรงมีอยู่แก่วัดอินทารามจะมีได้หมดไปเพียงเท่านี้ พระองค์ก็ยังทรงทำให้วัดอินทารามเป็นสิริสถานขึ้นอีก โดยเสด็จมาทรงศีลบำเพ็ญพระกรรมฐานแรมพระตำหนักอยู่ถึง ๕ เวน เมื่อ พ.ศ. ๒๓๑๙ ทรงถวายเรือโฆมดयाปิดทองที่บหลังคา บัลลังก์คาตสีสั๊กหลาดเหลือง ๑ ลำ คนพายสิบคน พระราชทานคนพายเหล่านั้นมาเป็นปะขาวอยู่วัด ก็ยังได้นิมนต์พระภิกษุสงฆ์ฝ่ายวิปัสณาธุระมาอยู่ในกุฏิที่ทรงสร้างไว้นั้น เกณฑ์ข้าทูลละอองธุลีพระบาทให้เป็นผู้ปฏิบัติพระทุกรูป และพระองค์เองก็ได้เสด็จไปถวายเป็นพระบรมราชาโฆวาทแก่พระภิกษุสงฆ์ ด้วยพระราชหฤทัยทรงมสึการสักการะพระบวรพุทธศาสนาอย่างดุจดั่งม ปรากฎพระบรมราชาโฆวาทที่ค้นพบในพงศาวดารตอนหนึ่ง ซาบซึ่งเป็นอย่างยิ่งว่า

“ขอพระผู้เป็นเจ้าของ จงตั้งสติอารมณ์ ปรนนิบัติตั้งอยู่ในพระจตุปาริสุทธิศีล สัจจวินัยบัญญัติ บริบูรณ์ อย่าให้พระศาสนาของพระพุทธองค์เศร้าหมองเลย แม้พระผู้เป็นเจ้าของจะขัดสนด้วย จตุปัจจจัย ๔ ประการนั้น เป็นธุระของโยมจะอุปถัมภ์ ถ้าพระผู้เป็นเจ้าของทั้งปวงมีศีลคุณบริบูรณ์ใน พระศาสนาแล้ว แม้นปรารถนามังสะรุธิระของโยม โยมก็สามารถเชือดเนื้อและโลหิตออกมา บำเพ็ญทานได้” (คำว่ารุธิระหมายถึงโลหิต)

เมื่อพุทธศักราช ๒๓๑๘ สมเด็จพระเจ้ากรุงธนบุรี เสด็จกลับจากพระราชสงครามที่เมืองสระบุรี ได้โปรดให้สร้างเมรุที่วัดอินทาราม เพื่อถวายพระเพลิงพระศพสมเด็จพระราชชนนีใช้เวลาสร้างอยู่ถึง ๒ เดือน พระเมรุโปรดให้สร้างเป็นมณฑปและมีได้ใช้เจ้าหน้าที่ฝ่ายตำรวจปลูกสร้างเลย โปรดให้รายบุคคลให้ทำกันคนละด้าน คือ พระราชสงครามทำด้านเหนือ หลวงศรีกาลสมุททำด้านใต้

พระราชสุภาวดีทำด้านตะวันออก พระเทพพิเลียงทำด้านตะวันตก ส่วนพลับพลาโรงทิมพระสงฆ์ และทิมต่าง ๆ โรงไว้สังฆเขต โรงฉ้อทาน ร้านน้ำ โรงพิเศษ โรงศาลาลูกขุน สามช่าง ชื่อขวาง ฉเวียงขวาง ระหาใหญ่ ราชวัตรทึบ ราชวัตรเลว และฉัตรเบญจรงค์ ได้เกณฑ์กรมกองต่าง ๆ คือ กรมกลาโหม กรมวัง กรมมหาดไทย กรมนครบาล กรมพระคลัง กรมคลังพิเศษ กรมคลังหลวง กรมคลังนา คลังในซ้าย คลังในขวา กรมเมือง กรมแพ่ง กรมแพ่งกลาง กรมแพ่งเกษม กรมท่า กรมอาสาหกเหล่า สนม ทหาร พลเรือน อาสาเดโช อาสาท้ายน้ำ เป็นผู้จัดทำ

เครื่องประกอบที่กรมกองทั้งหลายได้ทำสำหรับประกอบในงานพระเมรุที่วัดอินทาราม คราวนี้ มีราชวัตรทึบ ๑๔๕ ราชวัตรเลว ๔๕ ราชวัตร ฉัตรเบญจรงค์ ๒๐ ฉัตร ทาระใหญ่ ๑๒ ระหา ร้านน้ำ ๓๒ ร้าน สามช่าง ชื่อขวาง ฉเวียงขวาง ๔ ทิศ ยาวข้างละ ๕ เส้น ๑๒ วา ทิมพระสงฆ์ ๖ ทิม โรงพิเศษ ๑ โรง โรงศาลาลูกขุน ๑ โรง โรงโขนระหว่างช่องระหา ๑๔ โรง โรงเทพทอง ๒ โรง โรงไว้สังฆเขต ๒ โรง ห่างจากราชวัตรทึบออกไปเป็นที่ตั้งดอกไม้เพลิง ๒ เส้น ๑๕ วา

ฝ่ายราษฎรนั้น กรมมหาดไทยได้เกณฑ์ให้ช่วยกันตั้งราชวัตรกระดาศ (ฉัตร) เรียงรายตามทาง กรมมหาดไทยได้เกณฑ์ไปฝึกซ้อมเครื่องเล่นมหรสพไว้นำมาแสดงทำดอกไม้เพลิง และคนที่สำหรับถือดอกไม้คู่ตามกระบวนแห่ให้สมทบกับราชการกรมสนมที่ทำเครื่องสูง แห่งระพรหมนำข้างขวา พระอินทร์แห่นำข้างซ้าย ซึ่งมีเสมียนกรมวังเข้าสมทบด้วย

เมื่อได้สร้างพระเมรุเสร็จแล้ว ก็โปรดให้ชักพระศพมาสู่วัดอินทาราม ณ วันอังคาร แรม ๒ ค่ำ เดือน ๖ ปีมะแม พุทธศักราช ๓๒๑๘ รุ่งขึ้นอีก ๒ วัน ก็ได้ถวายพระเพลิงคือ วันพฤหัสบดี แรม ๕ ค่ำ เดือน ๖ คำนั้น รวมเป็นเวลาประกอบพระราชพิธีถวายพระเพลิงคราวนี้ ๓ วัน ๓ คืน มีการละเล่นมหรสพต่าง ๆ กัน คือ กลางคืนมีโขน ๒ โรง โรงจิว ๓ โรง เทพทอง ๒ โรง รำหญิง ๔ โรง

หนึ่งกลางวัน ๒ โรง หุ่นญวน ๑ โรง หุ่นลาว ๒ โรง กลางคืน หนึ่งใหญ่ ๓ โรง หนึ่งใหญ่ระหว่างช่อง
ระทา ๑๐ โรง หนึ่งจีน ๒ โรง จัดดอกไม้เพลิงถวายพระบรมศพทั้ง ๓ คืน ซึ่งรวมดอกไม้เพลิงที่จุด ๓
คืน ดอกไม้ระทา ๔๘ ระทา ไฟพะเนียง ๒๐๐ กระบอก เสือลากหาง ๑๒ สาย เพลิงพร้อม ๓ สิ่งหีโต
ไฟ ๙ ตัว ม้าไฟ ๑๐ ตัว ดอกไม้เพลิงชนิดกระถาง ๑๓ กระถาง ขึ้นคลีม้า ๑๑ ม้า

ในการประกอบพระราชพิธีถวายพระเพลิงศพพระราชชนนีนาถของสมเด็จพระเจ้ากรุงธนบุรีครั้งนี้ ยังหา
จุพระทัยของพระองค์ไม่ เนื่องจากเกิดศึกพม่าอะแซหุ่นกี้ยกทัพมาประชิดเมืองพิษณุโลก ถ้าจะทรง
ทำพระเมรุดีจริง ๆ ก็เสียเวลานาน แม้ยอดพระเมรุก็ยังไม่ใช้กระดาน้ำตระกูลแดง เอาแทนแผ่นดีบุก
อนึ่งยังเป็นเวลาชุกฟ้าชุกฝนด้วย ในระหว่างงานฝนจึงตกเปียกดอกไม้เพลิงต่าง ๆ จุดไม่ติดเสียเป็น
อันมาก จึงทรงปรึกษากับพวกลูกขุนว่าจะเห็นควรตัดค่าบำเหน็จดอกไม้เพลิงครั้งนี้เสียบ้างหรือไม่
พวกลูกขุนก็ทูลว่าควรลด เพราะดินปืนของที่ทำก็เป็นของหลวง จึงได้ทรงลดเงินค่าบำเหน็จดอกไม้
เพลิง และได้ทรงพระราชดำริว่า เมื่อบ้านเมืองสงบศึกเรียบร้อยแล้วจะถวายพระราชกุศลแด่สมเด็จพระ
พระราชชนนีอีกให้สมกับเป็นผู้มีพระคุณอย่างล้นเหลือ

พระคุณงามความดีของพระเจ้าตากสินต่อปวงชนชาวไทย

สมเด็จพระเจ้าตากสินมหาราช พระองค์มีความสำคัญที่ชาวไทยไม่สามารถจะลืมในพระคุณงามความ
ดีที่ทรงกอบกู้เอกราชเริ่มแต่ในวันที่ 3 มกราคม พ.ศ.2309 ซึ่งตรงกับวันเสาร์ ขึ้น 4 ค่ำ เดือนยี่
จุลศักราช 1128 ปีกอ อัฐศก พระยาวชิรปราการ (ยศในขณะนั้น) เห็นว่ากรุงศรีอยุธยาคงต้องเสียที่
แก่พม่า จึงตัดสินใจรวบรวมทหารกล้าราว 500 คน ตีฝ่าวงล้อมทหารพม่า โดยตั้งใจว่าจะกลับมากู้
กรุงศรีอยุธยากลับคืนให้ได้โดยเร็ว ทรงเข้ายึดเมืองจันทบุรี เริ่มสะสมเสบียงอาหาร อาวุธ กำลังทหาร
เพื่อเข้าทำการกอบกู้กรุงศรีอยุธยา กรุงศรีอยุธยาแตกเมื่อวันอังคาร ขึ้น 9 ค่ำ เดือน 8 ปีกุน นพศก
จุลศักราช 1129 ตรงกับ พ.ศ.2310 และสมเด็จพระเจ้าตากสิน ทรงกอบกู้กลับคืนมาได้ เมื่อวันศุกร์
ขึ้น 15 ค่ำ เดือน 12 จุลศักราช 1129 ปีกุน นพศก ซึ่งตรงกับวันที่ 6 พฤศจิกายน พ.ศ.2310

รวมใช้เวลารวบรวมผู้คนจนเป็นทัพใหญ่กลับมากู้ชาติด้วยระยะเวลาเพียง 7 เดือนเท่านั้น เมื่อทรงจัดการบ้านเมืองเรียบร้อยพอสมควร บรรดาแม่ทัพ นายกอง ขุนนาง ข้าราชการทั้งฝ่ายทหารและพลเรือน ตลอดจนทั้งสมณะพราหมณาจารย์และอาณาประชาราษฎร์ทั้งหลาย จึงพร้อมกันกราบบังคมทูลอัญเชิญขึ้นทรงปราสาทวิเศษ เป็นพระมหากษัตริย์ ณ วันพุธ เดือนอ้าย แรก 4 ค่ำ จุลศักราช 1130 ปีชวด สัมฤทธิศก ตรงกับวันที่ 28 ธันวาคม พ.ศ.2310 ทรงพระนามว่า พระศรีสรรเพชญ์ หรือสมเด็จพระบรมราชาที่ 4 แต่เรียกขานพระนามของพระองค์ติดปากว่า สมเด็จพระเจ้าตากสิน หรือสมเด็จพระเจ้ากรุงธนบุรี ปลายปี พ.ศ. 2310 พระเจ้าตากสินทรงสถาปนากรุงธนบุรีเป็นราชธานี สมเด็จพระเจ้าตากสินมหาราชครองราชย์สมบัติกรุงธนบุรีได้ 15 ปีเศษ ก็สิ้นพระชนม์มีชนมายุ 48 พรรษา กรุงธนบุรีมีกำหนดอายุกาลได้ 15 ปี และรัฐบาลได้ถือเอาวันที่ 28 ธันวาคมเป็นวันที่ระลึก สมเด็จพระเจ้าตากสินมหาราช สืบต่อมาจนปัจจุบัน

พระเจดีย์คู่กุฎชาติ

พระเจดีย์บรรจุ พระบรมอัฐิสมเด็จพระเจ้าตากสินมหาราช และพระบรมอัฐิพระอัครมเหสี

หลวงพ่อดำ เล่ากันว่า สมเด็จพระเจ้ากรุงธนบุรีอัญเชิญมาจากมหาชัย

พระพุทธรชินวรเป็นพระประธานในสมัยรัชกาลที่ 3 ในพระอุโบสถ วัดอินทารามวรวิหาร

พระปางไสยาสน์

แผ่นศิลาจารึกตำรายา ข้างหน้าพระบรมรูปสมเด็จพระเจ้าตากสินมหาราช

พระรูปหล่อ อดีตเจ้าอาวาสวัดอินทารามวรวิหาร

ที่มา : ทำเนียบอดีตพระราชกษัตริย์ภาคตะวันตก, <https://sanghatikan.com/> ,

ประวัติและเกียรติคุณ พระทักษิณคณิศร (สาย ปุณฺณคฺงโค).

สถาบันรับรองและตรวจสอบวัดอุ้มงคลประเทศไทย, www.acicertified.com/ ,

ประวัติและความเป็นมา "พระเพชรเหล็ก พิมพ์สมาธิราบ เจ้าคุณทักษิณ คณิศร
วัดใต้(อินทราาราม)".

Watthai, Google Sites, <https://sites.google.com/> , วัดอินทราารามวรวิหาร (วัดใต้).

Pantip, <https://pantip.com/> , วัดอินทราารามวรวิหาร, โปสต์ 06 เมษายน พ.ศ. 2561.

Wongnai, <https://www.wongnai.com/> , วัดอินทราารามวรวิหาร (Wat Intharam
Worawiharn), โปสต์ 28 ตุลาคม พ.ศ. 2561.

สำนักหอสมุดกลาง มหาวิทยาลัยรามคำแหง, www.lib.ru.ac.th/ , พระราชประวัติ สมเด็จพระเจ้าตากสินมหาราช, โปสต์ 29 มีนาคม พ.ศ. 2554.

Google, www.google.com/maps/ , วัดอินทราารามวรวิหาร

amuletheritage.com